

Oslo

Bymiljøetaten

Flerbruksplan for Oslo kommunes skoger

2025-2034

Innhold

1	Flerbruksplanen 2025-2034 - grunnlaget for tiltak og prioriteringer	5
1.1	Overordnede føringer.....	5
1.2	Forventet befolkningsutvikling frem mot 2050	6
1.3	Inkludering av klimahensyn i forvaltningen av Oslo kommunes skoger	7
2	Naturvern	8
2.1	Statlig vernede områder	8
2.2	Administrativt vern	10
2.3	Arealoversikt	11
2.4	Retningslinjer for naturvernet i flerbruksplanperioden	11
2.5	Mål og strategier for videre vernearbeid	12
2.6	Restaurering av myr- og våtmarksområder i Oslo kommunes skoger	12
3	Tilrettelegging for friluftsliv og idrett i Oslo kommunes skoger	14
3.1	Sommer	15
3.1.1	Stier og veier	15
3.1.2	Badevann	16
3.1.3	Sykling	17
3.1.4	Tilrettelegging for andre sommeraktiviteter.....	17
3.2	Vinter	17
3.2.1	Skiløyper og lysløyper	17
3.2.2	Store langrennsanlegg.....	18
3.2.3	Små anlegg for skileik, skiaktiviteter og aking.....	18
3.2.4	Hoppbakker	18
3.2.5	Alpinanlegg.....	18
3.2.6	Akebakker.....	18
3.2.7	Faste vinterbrøytede veier	19
3.3	Helårstilbud	19
3.3.1	Permanente ildsteder/bålplasser.....	19
3.3.2	Parkeringsplasser	19
3.3.3	Sportsstuer, kiosker og turisthytter	19
3.3.4	Ridning	19
3.3.5	Toaletter	19
3.3.6	Anlegg for bevegelseshemmede.....	19

3.3.7	Hund	19
3.4	Bruk av Marka og brukerkonflikter	20
3.4.1	Søknad om arrangementer	20
4	Vilt- og fiskeforvaltning	21
4.1	Fiske i ferskvann	21
4.2	Vilt og jakt	21
4.3	Innvandrende arter	22
4.4	Hjort	22
5	Skogskjøtsel og driftsopplegg	23
5.1	Skogskjøtsel	23
5.1.1	Målsetning	23
5.1.2	Landskapsøkologisk kartlegging	23
5.1.3	Hovedprinsipper ved skogbehandlingen	24
5.1.4	Klimatilpasning	25
5.1.5	Nærskogsskjøtsel	26
5.1.6	Strategi	27
5.1.7	Hogstkvantum og behandlet areal	29
5.1.8	Ramme for hogstkvantum	31
5.2	Skogsbilveier, snuplasser og velteplasser	31
5.2.1	Status	31
5.2.2	Strategi og målsetning	32
6	Jordbruk, kulturlandskap og kulturminner	33
6.1	Jordbruksområder – fulldyrkede og beiter	33
6.2	Kulturlandskap	33
6.2.1	Status kunnskap/kartlegging og skjøtselsplaner	33
6.2.2	Opplisting lokaliteter av beitemark og totalt areal	34
6.2.3	Opplisting lokaliteter av slåttemark og totalt areal	37
6.2.4	Mål og tiltak for neste 10-års periode	38
6.2.5	Parsellhager	39
6.3	Kulturminner	40
6.3.1	Status for kulturminner i dag	40
6.3.2	Retningslinjer og mål for kulturminneforvaltningen i flerbruksplanperioden	40

7	Kunnskapsformidling.....	42
7.1	Naturstier og kulturminnestier.....	42
7.2	Kulturminneskilt og informasjonsskilt.....	42
7.3	Undervisningstilbud skog.....	42
7.4	Undervisningsbaser, lavvoer	42
7.5	Besøksgårder	42

1 Flerbruksplanen 2025-2034 - grunnlaget for tiltak og prioriteringer

1.1 Overordnede føringer

Oslo bystyre vedtok 30.04.2025 ny samfunnsdel til kommuneplanen; «Sammen skaper vi verdens beste by». Kommuneplanens samfunnsdel har fem målsetninger, hvorav mål 2 er spesielt relevant for flerbruksplanen: «Oslo er grønn og levende». Under dette målet ligger det følgende føringer for kommuneskogen:

“Marka skal bevares ved å bruke metoder for skogbruk som er tilpasset forholdene på stedet, som er skånsomme mot naturen og gir økt opptak av klimagasser. Drikkevannskildene skal beskyttes.”

Byrådet sendte i første kvartal 2024 forslag til planstrategi for 2024-2027, med planprogram for kommuneplanens samfunnsdel, på høring. Visjonen i dette forslaget er at «Oslo skal være verdens beste by å bli født i, vokse opp i, flytte til, leve i og bli gammel i, uavhengig av hvem du er og hva slags bakgrunn du har.»

Oslo bystyre vedtok 19.12.2018 byrådssak 211 «Mål og retningslinjer for forvaltning og drift av Oslo kommunes skoger» i sak 385. Flerbruksplan for Oslo kommunes skoger 2025-2034 bygger på byrådssak 210. I tråd med Mål og retningslinjer for forvaltning og drift av Oslo kommunes skoger, skal flerbruksplanen vedtas av bystyret og bl.a. inneholde forslag til:

- hogstkvantum i perioden
- program for hogst og skogbehandling
- plan for veier som er viktige for skogsdrift
- områder for administrativt vern
- tiltak for å redusere konflikter mellom ulike brukergrupper i Marka.

Byrådssaken legger følgende føringer for forvaltningen og driften av kommunens skoger:

Kommuneskogene skal forvaltes og drives i pakt med økologiske og bærekraftige prinsipper. Det biologiske mangfoldet skal bevares og videreutvikles. Forvaltningen skal ha bruker- og verneinteressene som det bærende grunnlag og økonomiske hensyn skal underordnes disse.

Forvaltning og skjøtsel skal legges opp på en måte som tar hensyn til forholdet mellom friluftsliv, idrett og naturvern. Fellesverdier mellom disse interessene skal styrkes, og det skal søkes gode løsninger i de tilfeller interessene er motstridende.

Helhetlig og kunnskapsbasert forvaltning og drift skal bidra til at kommuneskogene er et forbilde i flerbruk både nasjonalt og internasjonalt.

Ved forvaltningen og driften skal en:

- Bevare skog- og jordbruksarealene, med områdenes natur-, kultur og opplevelsesverdier.
- Sikre en bærekraftig bruk av naturressursene.

- Innenfor rammen av prinsippene om vektlegging av bruker- og verneinteresser skal virkeproduksjonen utnyttes økonomisk optimalt. Skogen som fornybar ressurs i et langsiktig perspektiv skal vektlegges.
- Bevare og videreutvikle et stedegent og variert dyre- og planteliv.
- Bevare kulturminner og kulturmiljøer som grunnlag for opplevelse og kunnskap.
- Forvalte frie vann og vassdrag for naturmangfold og friluftsliv.
- Bevare og utvikle byskogene for allsidig friluftsliv, varierte naturopplevelser, ro og stillhet.
- Sikre viktige arealer for naturvern, naturopplevelse, friluftsliv og idrett.
- Legge til rette for idrett som naturlig kan innpasses i Marka.
- Stimulere til størst mulig bruk av skogenes trivsels- og helseoppbyggende tilbud.
- Sørge for god og balansert tilrettelegging for varierte friluftslivs- og idrettsaktiviteter.
- Sørge for godt vedlikehold og effektiv drift av eksisterende anlegg.
- Bidra til et aktivt fiskestell og et godt og rimelig fisketilbud.
- Gi skoler og barnehager undervisningsmessig bistand innenfor skog, jord, natur og friluftsliv.
- Samarbeide med frivillige organisasjoner om aktuelle planer og tiltak.
- Legge forholdene til rette for aktuelle forskningsprosjekter.
- Sikre nye natur- og friluftsområder for byens befolkning gjennom regulering, vern eller erverv.
- Bidra til å sikre god kvalitet på byens drikkevann.

1.2 Forventet befolkningsutvikling frem mot 2050

Pr. 01.04.2024 hadde Oslo 719 850 innbyggere. Befolkningsutviklingen vil ha betydning for hvor og hvilke tiltak man planlegger. Oslo kommune utarbeider årlig egen Oslostatistikk med ulike alternative befolkningsfremskrivninger som gir anslag over hvor mange mennesker det vil bo i Oslo i årene fremover, fordelt på aldersgrupper og bydeler. Fremskrivningene legger til grunn en rekke forutsetninger for utvikling av fruktbarhet, dødelighet, flyttmønster og boligbygging, og viser beregnet befolkningsutvikling gitt disse forutsetningene. Det utarbeides fremskrivninger for lav-, middels- og høy forventet befolkningsvekst for hele byen og fremskrivninger av forventet befolkningsutvikling i ulike bydeler basert på alternativet med middels befolkningsvekst.

Det er laget fremskrivninger for hvert år frem til år 2050. I år 2028 er det i fremskrivningen med middels forventet befolkningsutvikling forventet at Oslo vil ha ca. 736 000 innbyggere, mens det i år 2050 forventes ca 813 000 innbyggere. Befolkningsøkningen vil bli spredd over alle bydeler, men de største økningene forventes å finne sted i indre by øst i de første årene, og mer i ytre by mot 2050. Når det gjelder befolkningens forventede alderssammensetning, vil den største befolkningsveksten komme i aldersgruppen 80 år og eldre. Det er forventet en fortsatt høy innflytting av unge voksne, men som følge av nedgang i personer i ung voksenalder på landsbasis forventes innflyttingen å bli noe lavere enn i dag. Oslo har de siste årene hatt en nedgang i fødselstall.

Uansett hvordan befolkningsutviklingen blir, kommer det til å bli flere innbyggere i Oslo og flere som bruker kommuneskogene. Det blir derfor viktig å planlegge tilrettelegging for flere brukere i Marka.

1.3 Inkludering av klimahensyn i forvaltningen av Oslo kommunes skoger

Bystyret vedtok våren 2020 en ny klimastrategi for Oslo. Strategien inneholder fem hovedmål og 16 tiltaksstrategier. En av de 16 tiltaksstrategiene omhandler kommuneskogene og lyder som følger:

«Oslo skal forvalte Marka slik at karbonlagrene i skogen ivaretas, gir naturen mulighet til å tilpasse seg klimaendringene og slik at Markas bidrag til å forebygge konsekvenser av klimaendringene bevares».

Klimaetaten og Bymiljøetaten har sammen arbeidet med å konkretisere hvordan forvaltningen av kommuneskogene kan gjennomføres for å oppfylle klimastrategien. Målsetningen med dette arbeidet har vært å øke opptak og lagring av karbondioksid (CO₂), samtidig som tiltak skal få en positiv effekt på klimatilpasning, naturmangfold og friluftsliv. Rent konkret er det identifisert følgende mulige tiltak:

- Prioritere lukkede hogster der forholdene ligger til rette for dette.
- Utsatt hogsttid for trær som tidligere har blitt ansett som hogstmodne.
- Fastsette samlet hogstnivå ut fra hensynet til økt opptak og lagring av karbon.
- Videreutvikle og øke omfanget av myrrestaurering på en måte som sikrer best mulig effekt for klima og naturmangfold.
- Prioritere planting som foryngelsesmetode etter flatehogst. Suppleringsplanting skal vurderes både ved selvforyngelse og etter lukkede hogster.
- Tynningsintensitet må inkludere hensyn til økt opptak og bevaring av karbonlager, i tillegg til at tynning må være innenfor maksimalt hogstnivå.
- Fokuserer på klimavennlig utnyttelse av tynningsvirke slik at det erstatter produkter basert på fossile kilder. Dette aspektet bør inkluderes i anskaffelser av skogsdrifts- og virkehandelskontrakter.

Bymiljøetaten vil i flerbruksplanperioden arbeide for å forvalte kommuneskogene i tråd med de tiltakene som er vist over.

2 Naturvern

Oslo kommunes skoger, med sine store arealer og varierte natur, huser en stor del av det biologiske mangfoldet i Osloområdet. Siden utarbeidelsen av den forrige flerbruksplanen har det skjedd lovmessige endringer med betydning for vern i Marka. I 2009 ble naturvernloven opphevet og erstattet med naturmangfoldloven. Det samme året ble også markaloven vedtatt. De fleste verneområder i Marka er vernet etter naturmangfoldloven, men noen er vernet som friluftslivsområder etter markaloven § 11. I tillegg kommer Bogstad gård med plasser og kulturlandskap som ble fredet etter kulturminneloven i 2014. I Østmarka har det skjedd store endringer med etablering av nasjonalpark og et stort sammenhengende område vernet som friluftslivsområde, begge vedtatt i 2023. Se vedlegg 1 for kart over statlige og administrative verneområder.

2.1 Statlig vernede områder

Store deler av kommuneskogene er regulert gjennom ulike former for statlig vern (tabell 1). I naturreservat er hogst ikke tillatt. I friluftslivsområder kan skogskjøtselstiltak gjennomføres i henhold til vedtatt skjøtels- eller forvaltningsplan. Skjøtels- og forvaltningsplanene har blitt utarbeidet av Bymiljøetaten og er godkjent av Statsforvalteren, og beskriver hvordan friluftslivsområdene skal skjøttes og forvaltes i tråd med verneforskriftene. Det pågår nå revidering av planene. Oppdaterte planer vil bli lagt ut på kommunens nettsider etter revidering. I landskapsvernområder er hogst tillatt, men må foregå etter plan godkjent av Statsforvalteren.

Tabell 1: Områdene i kommuneskogene som er regulert gjennom statlig vern.

Naturreservat	Produktiv skog dekar	Uproduktiv mark dekar	Vann dekar	Sum dekar
Mellomkollen naturreservat	1 720	1 480	-	3 200
Lørensetertjern	70	20	10	100
Triungsvann naturreservat	20	10	130	160
Røverkollen naturreservat	280	-	-	280
Lillomarka naturreservat	1 490	40	60	1 590
Blåfjell naturreservat	870	40	10	920
Søndre Håøya naturreservat	1 610	760	-	2 370
Sum	6 060	2 350	210	8 620

Friluftslivsområder	Produktiv skog dekar	Uproduktiv mark dekar	Vann dekar	Sum dekar
Skjennungsåsen	760	120	-	880
Godbekken	780	30	-	810
Østmarka friluftslivsområde	11 850	470	730	13 050
Sum	13 390	620	730	14 740

Landskapsvern	Produktiv skog dekar	Uproduktiv mark dekar	Vann dekar	Jordbruksmark dekar	Sum dekar
Maridalen	12 490	920	4 190	2 310	19
Blankvann	200	-	-	30	230
Sum	12 690	920	4 190	2 340	20

Kulturminnevern	Produktiv skog dekar	Uproduktiv mark dekar	Vann dekar	Jordbruksmark dekar	Sum dekar
Bogstad skogpark	600	50	10	240	900

Nasjonalpark	Produktiv skog dekar	Uproduktiv mark dekar	Vann dekar	Sum dekar
Østmarka nasjonalpark	34 100	2 310	2 520	38 930

Siden utarbeidelsen av den forrige flerbruksplanen (Flerbruksplan for Oslo kommunes skoger 2007-2015) har flere nye områder blitt vernet (tabell 2). Til sammen utgjør de nye verneområdene 50.130 dekar produktiv mark (areal utenfor Oslo kommunes skogeiendom er ikke medregnet). Ved utarbeidelsen av forrige flerbruksplan utgjorde det statlig vernede arealet (nasjonalparker, naturreservat og friluftslivsområder) 8 prosent av det produktive skogarealet i Oslo kommunes skoger. I 2024 er denne andel 39 prosent. I tabell 3 gis en arealoversikt av produktiv skogsmark underlagt restriksjoner i 2005 og 2024.

Tabell 2: Områdene som har blitt vernet siden utarbeidelsen av den forrige flerbruksplanen. Spinneren og Hauktjern friluftslivsområde som ble vedtatt 2013 ble i 2023 erstattet med Østmarka friluftslivsområde. Østmarka nasjonalpark omfatter også Østmarka naturreservat.

Nye verneområder siden forrige flerbruksplan	År
Skjennungsåsen friluftslivsområde	2013
Godbekken friluftslivsområde	2013
Lillomarka naturreservat	2015
Blåfjell naturreservat	2015
Røverkollen naturreservat	2019
Østmarka friluftslivsområde	2023
Østmarka nasjonalpark	2023

Tabell 3: Oversikt over arealer med restriksjoner i hhv. 2005 og 2024. Det er ikke mulig å summere arealene ettersom de delvis er overlappende. *Areal naturreservat har gått ned fra 2005 til 2024, fordi det har blitt erstattet med nasjonalpark (Østmarka). **BVO-områder betyr biologisk viktige områder frivillig avsatt av skogeier. Alle disse områdene ligger på Syverud i Sørmarka.

	2005 Produktiv skog dekar	2024 Produktiv skog dekar
Nasjonalpark	-	34 100
Naturreservat	10 530	6 060*
Friluftslivsområder	-	13 390
Landskapsvern	12 690	12 690
Nøkkelbiotoper	4 340	6 390
Naturtyper	6 790	10 250
BVO-områder**	-	20
Kulturminnevern	-	600

2.2 Administrativt vern

Et administrativt vern er grunneiers selvpålagte restriksjoner på bruken av eiendommen. Nøkkelbiotoper, naturtyper og BVO-områder (biologisk viktige områder frivillig avsatt av skogeier) regnes inn her. Etter at den forrige flerbruksplanen (2007-2015) ble utarbeidet har systemet for kartlegging av naturverdier blitt endret. Systemet Natur i Norge (NiN) har blitt utviklet og brukes nå i all offentlig kartlegging av natur, også i Miljøregistrering i skog (MiS) som er skogbrukssektorens kartleggingsmetodikk for å registrere miljøverdier i skog. Med utgangspunkt i MiS-områdene foretas en utvelgelse og avgrensing av nøkkelbiotoper, dvs. områder som inneholder kvaliteter som er spesielt viktige for de sjeldne og truede artene.

I 2020 gjennomførte Biofokus miljøregistreringer i Oslo kommunes skoger i Nordmarka og Lillomarka. Kartlegging av Østmarka (områder utenfor statlig vernede områder) ble ferdigstilt i 2024. Resultatene beskrives nærmere i landskapsplanene for Nordmarka, Lillomarka og Østmarka. Landskapsplanene for Oslo kommunes skoger er det overordnede styringsverktøyet for prioritering og forvaltning av skogarealenes ulike verdier. Planene bygger på landskapsøkologiske prinsipper der skogbehandlingen skal søke å etterligne naturlig skogdynamikk. Planene er utarbeidet av Bymiljøetaten og er lagt ut på Oslo kommunes nettside <https://www.oslo.kommune.no/natur-kultur-og-fritid/tur-og-friluftsliv/marka/hogst-og-skjotsel-av-skogen/>.

Arealoversikten for administrativt vern vises i tabell 4.

Tabell 4: Oversikt over hvor mye produktiv skog av kommunens skoger som er omfattet av administrativt vern. Administrativt vern i landskapsvernområder er inkludert, men administrativt vern i naturreservat og friluftslivsområder er ikke medregnet.

	Produktiv skog dekar	Administrativt vernet areal (produktiv skog) dekar	Administrativt vern %
Nordmarka	43 400	5 050	12 %
Lillomarka	16 220	1 970	12 %
Østmarka	69 120	3 240	5 %
Dikemark	4 040	340	8 %
Håøya	2 800	320	11 %
Sum	135 580	10 920	8 %

2.3 Arealoversikt

Stortinget vedtok i 2016 at 10 prosent av skogen i Norge skal vernes. I henhold til skogsertifiseringen skal det for sammenhengende teiger over 10.000 dekar produktiv skog dokumenteres at minst 5 prosent av det produktive skogarealet forvaltes som biologisk viktige områder. I tillegg til nøkkelbiotoper og skog vernet som naturreservat eller nasjonalparker, kan skogeiere velge områder med truede naturtyper og truede arter for å oppfylle arealkravet (BVO-områder). Arealoversikten i tabell 5 viser at 48 prosent av kommunens produktive skog er vernet. Inkluderes landskapsvernområdene vil summen bli enda større.

Tabell 5: Oversikt over hvor stor andel av den produktive skogen som er omfattet av naturvern. Administrativt vern er medregnet, dvs. nøkkelbiotoper og truede naturtyper, men landskapsvernområder er ikke inkludert.

	Produktiv skog dekar	Naturvern (inklusive adm. vern) dekar produktiv skog	Andel vernet areal (inklusive adm. vern)
Nordmarka	43 400	8 400	19 %
Lillomarka	16 220	3 740	23 %
Østmarka	69 120	49 190	71 %
Dikemark	4 040	1 210	30 %
Håøya	2 800	1 930	69 %
Sum	135 580	64 470	48 %

2.4 Retningslinjer for naturvernet i flerbruksplanperioden

Områder som er statlig vernet etter naturmangfoldloven, markaloven og kulturminneloven forvaltes i tråd med verneforskriftene. I landskapsvernområdene og i kulturminnevernet på Bogstad drives skogbruk i tråd med verneformålet og verneforskriftene. Skogskjøtselen for

Bogstad skogpark beskrives nærmere i skjøtselsplan for parken. For de vernede friluftslivsområdene har det blitt utarbeidet forvaltningsplaner med inkluderende skjøtselsplan for områdene. Skjøtselsregime i nasjonalparken er ennå ikke avklart.

Skog registrert som naturtype, nøkkelbiotop og BVO-område, dvs. administrativt vernede områder, skal settes av urørt eller forvaltes på en måte som bedrer forholdene for det biologiske mangfoldet. Jf. Skjøtsel av biologisk verdifulle skogmiljøer i «Handlingsplan for biologisk mangfold i Oslo 2023-2030»: Målsetningen er å gjennomføre skjøtselstiltak for å opprettholde og tilbakeføre verdier i skogmiljøer i byggesonen og i Marka, med fokus på skogmiljøer som er kartlagt som naturtyper. Eventuelle tiltak i naturtyper må skje i samråd med biolog og hogst i nøkkelbiotoper må godkjennes av sertifikatholder.

Arter av nasjonal forvaltningsinteresse, og da spesielt habitatene for disse artene, skal tas hensyn til i forvaltning og skjøtsel av skogen. Også spesielt viktige funksjonsområder for annet arealkrevende vilt, som storfugl og rovfugler, må tas hensyn til.

2.5 Mål og strategier for videre vernearbeid

En av de ønskede effektene i skogbehandlingen av Oslo kommunes skoger er å oppnå et sammenhengende landskap som i større grad tilfredsstiller gammelskogens arter for spredning og overlevelse. Kontinuitetsskogsbruket i Oslo kommune har gjort kommunen til en rollemodell av internasjonal interesse. Bymiljøetaten vil fortsette å legge vekt på viktigheten av å stimulere til kunnskapsutvikling og beholde handlingsrommet for å benytte denne til beste for utviklingen av Oslo kommunes eiendom.

Skjøtselstiltak for å utvikle og sikre robuste økosystem og styrke det biologiske naturmangfoldet er et viktig arbeid for kommunen. Eksempel på slike tiltak er restaurering av myrer og konvertering av granskog til edelløvsog. Administrativt vernede områder skal forvaltes på en måte som bedrer forholdene for det biologiske mangfoldet. I planperioden skal Bymiljøetaten i samarbeid med Klimaetaten gi en oversikt over arealer av gammelskog, naturskog og myr- og sumpskogsmark som kan være aktuelle for vern. Større områder administrativt vernede arealer eller restaurerte myrer anses som aktuelle utgangspunkt i utvalget.

2.6 Restaurering av myr- og våtmarksområder i Oslo kommunes skoger

Grøfting av myr og sumpskog ble forbudt i 2007. Rensing av grøfter i myr og sumpskog er i dag kun tillatt der det er etablert produktiv skog.

Restaurering av myr- og våtmarksområder øker det biologiske mangfoldet i landskapet, begrenser klimaforandringer, virker flomdempende og forbedrer vassdragenes tilstand.

Målsetninger og plan

Oslo kommune v/Skogvesenet begynte allerede på begynnelsen av 1970-tallet å planlegge restaurering av myrer for å tilbakeføre dem til en naturlig tilstand slik de ville ha vært uten

grøfting. Målsetningen er å restaurere i snitt 10 dekar i året per mark i henholdsvis Nordmarka/Lillomarka og Østmarka. Landskapsplanene viser en oversikt over restaurerte myrområder og en nærmere beskrivelse av planene.

Mål for restaurering er å tilbakeføre myrer og våtmarker til naturtilstand. Prioritering gjøres ut ifra mål om naturopplevelse, biologisk mangfold, klima og hydrologi, og driftstekniske forhold. Dette kan medføre litt annerledes prioritering enn Miljødirektoratets «Plan for restaurering av våtmark i Norge (2021-2025)», men målsettingen vil i det store og hele være sammenfallende.

3 Tilrettelegging for friluftsliv og idrett i Oslo kommunes skoger

Bymiljøetaten skal bidra til å tilrettelegge for friluftsliv og idrett i Oslo kommunes skoger, både sommer og vinter. En del planlagte tiltak blir beskrevet i denne flerbruksplanen. Detaljerte planer og konkrete behov for økt tilrettelegging i Marka er beskrevet i Oslo kommunes Behovsplan for idrett og friluftsliv 2021-2030, som ble vedtatt av bystyret 16. september 2020, og i senere oppdateringer av denne planen. I kommuneskogene skal det være en god og balansert tilrettelegging for varierte friluftslivs- og idrettsaktiviteter. Det skal stimuleres til størst mulig bruk av kommuneskogene som et trivsels- og helseoppbyggende tilbud. For å få flere til å gå tur i Marka, er det viktig med god merking av stier og turveier. Det er DNT som merker sommerruter og Skiforeningen som merker skiløyper i kommuneskogene. De siste årene har det blitt satt ut en rekke benker i Marka for å tilrettelegge bedre for eldre, spesielt langs HC-stien som går rundt Sognsvann.

Bymiljøetaten vil ha en dialog med organisasjoner som gjennomfører idretts-, kultur- og friluftslivsarrangementer i Marka for å påse at arrangementene i minst mulig grad virker belastende på øvrig friluftsliv, dyreliv og vegetasjon.

Oslo kommune ønsker kontinuerlig å forbedre tilbudet i kommuneskogene. Det er viktig å prioritere gode ferdselstraseer og attraktive oppholdsområder nær der folk bor. Det planlegges derfor nye helårstraseer. Helårstraseene tilrettelegger for mange brukergrupper. De egner seg for folk som går tur, jogger, går på ski, går med barnevogn og løper med løpevogn for å nevne de viktigste brukergruppene. Nær byggesonen har mange traseer lys, for å gi folk treningsmuligheter og økt trygghet etter at mørket har senket seg. Merking av rundløyper i ulike lengder kan også være et virkemiddel for å få flere til å prøve ut nye turer. Oppgradering av eksisterende innfallsporter til Marka, og etablering av nye, kan bidra til synliggjøring av friluftslivsmulighetene og senke terskelen for å bruke bynære markaområder for flere brukergrupper.

Når det gjelder fremtidig tilrettelegging i kommuneskogene, er det litt usikkert hva nye trender og behov vil innebære. Da forrige flerbruksplan ble utarbeidet, fantes det få eller ingen fatbikes eller terrenggående elsykler. Terrenggående barnevogner (løpevogner) var heller ikke utbredt. Det er ikke lett å planlegge for en utvikling man ikke kjenner, og kommunen vil derfor planlegge for sambruk i tråd med tidligere tradisjon.

Transformasjonen av det tidligere avfallsdeponiet på Grønmo og Huken pukkverk vil frigjøre store arealer som skal tilrettelegges for idrett og friluftsliv. Reguleringsplan for Huken ble vedtatt i juni 2020. Det skal planlegges for hvordan Grønmo skal brukes og tilrettelegges.

3.1 Sommer

3.1.1 Stier og veier

Det er til sammen 184 km med blåmerkede stier og 216 km med veier i Oslo kommunes skoger. Fordelingen mellom ulike skogområder er vist i tabell 6.

Tabell 6: Merkede stier og veier i kommuneskogene.

Nordmarka og Lillomarka	Kilometer
Merkede blåstier (DNT)	84
Veier	136
Herav med lys	58
Østmarka og Sørmarka	Kilometer
Merkede blåstier (DNT)	100
Veier	80
Herav med lys	43

Bymiljøetaten har etablert gode, sammenhengende helårstraseer i mange bynære markaområder, og ønsker å fortsette dette arbeidet. Siden forrige flerbruksplan har Bymiljøetaten jobbet med områder hvor det har manglet koblinger mellom turveier. Erfaringene fra eksisterende helårstraseer er meget gode. Traseene har bidratt til økt og aktiv bruk av Marka. Målgruppene er for eksempel tursyklister, gående og løpende med barnevogn eller løpevogn og mennesker som føler seg tryggere på grus enn på sti/myr. I tillegg gir traseene muligheter for bedre og tidligere preparering av skiløyper om vinteren. Det er lagt stor vekt på landskapsbevarende hensyn i utviklingen av helårstraseene. Eksempel på helårstrasé er vist i figur 1. Helårstraseene er smale og passer fint inn i terrenget. Planlagte helårstraseer fremkommer i Behovsplan for idrett og friluftsliv 2021-2030.

Figur 1: Helårstrasé over Nikulpmyrene i Nordmarka. Foto Marius Fiskevold.

DNT har merket seks rundløyper i Marka; Bogstadvannet rundt, rundtur Holmenkollen, rundtur Røverkollen i Lillomarka, Brennarunden i Østmarka, Ulsrudvann og Nøklevann rundt i Østmarka. Det er satt opp kart i A3-format flere steder underveis på noen av disse rundløypene. DNT planlegger merking av flere rundturer.

Gjennomføring av arbeidet med stier og veier

Slitasje på stier og løyper blir et stadig større problem pga. befolkningsvekst i Oslo og en klimatisk trend med mer intens nedbør. Nye tiltak vil derfor kreves for å beskytte naturen mot økt slitasje i mye brukte turområder. Helårstraseer er et slikt tiltak. I fjellheimen og langs kysten er det blitt vanligere å bygge opp stier av stein, slike tiltak er også vanlig på mye brukte stier blant annet i Alpene og Himalaya. Bymiljøetaten bygger gangbaner av tre, etaten har prøvd ut utlegging av flis og vurderer også steinsetting av stier på enkeltstrekninger.

3.1.2 Badevann

Generelt skal skogsvann og tjern ha mest mulig naturlig preg uten opparbeidede badeplasser. Ved noen vann blir det gjort enkelte tilpasninger for bading som fjerning av trær som skygger, utsetting av badebrygger etc.

Det er opparbeidet badeplasser på 12 steder i kommuneskogene. Disse er vist i vedlegg 3.

Bymiljøetaten erstattet i 2015 enkelte badebrygger av tre med brygger av betong, og vil fortløpende vurdere tilsvarende erstatninger. Badebrygger blir utbedret etter behov, bl.a. for å tilrettelegge for universell utforming.

3.1.3 Sykling

Sykling er en aktivitet som kan utvide friluftslivsopplevelsen og enkelt kan bringe en lenger inn i skogen enn for eksempel til fots. Det er en aktivitet som mange kan delta i med utstyr som de fleste har tilgang til. Oslo kommune ønsker å fremme sykling i Marka som en god rekreasjonsform. Utøvelse av sykling kan noen ganger medføre konflikter mellom brukergrupper. Kommunens arbeid bør derfor konsentrere seg om å bidra til å tilrettelegge slik at det blir lettere å komme seg fram på sykkel, samtidig som brukerkonfliktene minskes. Dette gjelder både sykling langs opparbeidede traseer og på sti.

Oslo kommune tillater at flere organisasjoner tilrettelegger for sykling i Marka i form av skilting, gode sykkeltraseer for tursykling, samt etablering og vedlikehold av trillestier/klopper som sikrer forbindelse mellom skogsbilveiene utvalgte steder.

3.1.3.1 Tilrettelegging for stisykling

Et mål med tilrettelegging for stisykling er å motvirke slitasje på øvrig stinett, og dermed få ned brukerkonfliktene. Andre målsetninger er å skape gode sykkelopplevelser og planlegge stiene slik at man skaper naturlig nedbremsing og ikke så høy fart. Tilrettelegging for sykling skal gjøres slik at både brukerinteresser og hensynet til naturverdier ivaretas. Spesielt tilrettelagte traseer bør også benyttes til ritt og andre sykkelarrangementer, og faste traseer bør fortrinnsvis brukes til ritt.

3.1.4 Tilrettelegging for andre sommeraktiviteter

En oversikt over andre anlegg til sommeraktiviteter er vist i vedlegg 3.

3.2 Vinter

I dette delkapittelet vises bl.a. oversikter over skiløyper og ulike skianlegg.

3.2.1 Skiløyper og lysløyper

Det er 355 km med skiløyper i Oslo kommunes skoger. Tabell 7 viser fordelingen av skiløypene. Kart over løypene er vist i vedlegg 3.

Tabell 7: Skiløyper i kommuneskogene.

Nordmarka og Lillomarka	Kilometer
Preparerte 2-sporsløyper	127
Preparerte skiløyper med lys	68
Preparerte scooterløyper	60
Konkurranseløyper	32

Østmarka og Sørmarka	Kilometer
Preparerte 2-sporsløyper	60
Preparerte skiløyper med lys	36
Preparerte scooterløyper	40
Konkurranseløyper	5

3.2.1.1 Tiltak for å tilrettelegge for fristil på ski (skøyting)

Bymiljøetaten planlegger ikke en større utbygging av nye skøytetraseer i perioden. Etaten vil foreslå utvidelse av enkelte traseer for å knytte sammen allerede eksisterende skøytetraseer. I tillegg vil utviklingen av skianleggene i Linderudkollen, Holmenkollen, Skullerud, Lillomarka arena samt Sogn snøpark forbedre skøytemulighetene i nærområdene.

3.2.2 Store langrennsanlegg

Bymiljøetaten har varierende former for samarbeid med klubber og organisasjoner på de respektive anleggene. Etaten har ikke planer om å etablere nye store langrennsanlegg i perioden. Anleggene er vist i vedlegg 3.

3.2.3 Små anlegg for skileik, skiaktiviteter og aking

Bymiljøetaten preparerer små anlegg for skileik og skiaktiviteter samt aking, for å bidra til aktivitet og vinterglede blant de yngste, på 15 områder i kommuneskogene. Disse er vist i vedlegg 3. Bymiljøetaten registrerer stadige ønsker om å etablere snøproduksjonsanlegg, men vil føre en restriktiv praksis med å tillate nye anlegg. Dette skyldes hensynet til bærekraftig forvaltning av vannressursene, støy, energiforbruk og lokal klimapåvirkning av snøproduksjon.

3.2.4 Hoppbakker

Det er syv hoppbakker i kommuneskogene, hvorav to skal rives. Disse er vist i vedlegg 3.

3.2.5 Alpinanlegg

Bymiljøetaten leier ut areal til alpinanlegg. Bygg og konstruksjoner eies av private, som også driver anleggene. Det arbeides med en reguleringsplan for Oslo Skisenter (Grefsenkollen/Trollvann). Se vedlegg 3 for alle alpinanlegg.

3.2.6 Akebakker

Bare Korketrekkeren fra Frognerseteren til Midtstuen er nå i aktiv bruk som akebakke i kommuneskogene.

3.2.7 Faste vinterbrøytete veier

Det er 48 km med faste vinterbrøytete veier i kommuneskogene, egnet for fotturer.

Bymiljøetaten registrerer en større etterspørsel etter dette som vintertilbud. I vedlegg 3 er en oversikt over veiene vist.

3.3 Helårstilbud

3.3.1 Permanente ildsteder/bålplasser

Det er 28 permanente ildsteder/bålplasser i Nordmarka/Lillomarka og syv i

Østmarka/Sørmarka. Bymiljøetaten vurderer fortløpende opprettelse av nye ildsteder, samt nedleggelse av enkelte ildsteder som brukes svært lite.

3.3.2 Parkeringsplasser

Det er 37 parkeringsplasser, med plass til over 6000 biler, i kommuneskogene. En oversikt over disse er vist i vedlegg 3.

3.3.3 Sportsstuer, kiosker og turisthytter

Bymiljøetaten stiller seg positiv til og vil fortløpende vurdere forslag til nye turisthytter og sportsstuer, og til samarbeid med foreninger. I tillegg leier Bymiljøetaten ut hytter til klubber og foreninger, spesielt knyttet til barne- og ungdomsaktiviteter. Det er totalt 17 sportsstuer/serveringsteder, to kiosker og seks ubetjente DNT-hytter i kommuneskogene. Disse er vist i vedlegg 3. DNT-hytter forutsetter at minst en av de besøkende er medlem i DNT.

3.3.4 Ridning

Det er lov å ri på veier og stier i Oslo kommunes skoger.

3.3.5 Toaletter

Bymiljøetaten jobber fortløpende med toaletttilbudet i Marka. Mange er i dårlig forfatning og må fjernes eller erstattes. Andre steder skal det vurderes å etablere nye toaletter.

3.3.6 Anlegg for bevegelseshemmede

Det finnes fem ulike anlegg for bevegelseshemmede i kommuneskogene. Det planlegges nå å etablere en universelt utformet fiskebrygge langs Sørkedalselva, ved Zinober. Eksisterende anlegg er vist i vedlegg 3.

3.3.7 Hund

Det er opprettet fem lufter-/dressurområder for hund. Disse er vist i vedlegg 3.

3.4 Bruk av Marka og brukerkonflikter

I skiløypene i kommuneskogene er det lov å sykle, ri eller gå til fots mellom de preparerte sporene. Disse gruppene, sammen med folk som skøyter på ski og løse hunder i løypene, er til irritasjon for enkelte som går på ski i klassisk stil. Bymiljøetaten er usikker på hvor stort problem dette egentlig er, sambruk av løypene er begrenset i omfang og foregår oftest på korte strekninger nær bebyggelsen.

Vi lever i en tid med rask utvikling av alle typer utstyr og teknikker for friluftsliv og idrettsaktiviteter. Bymiljøetaten vil følge med på denne utviklingen og vil vurdere eventuelle nye tilretteleggingstiltak i flerbruksplanperioden.

3.4.1 Søknad om arrangementer

Oslo kommune ønsker å legge til rette for at det gjennomføres idretts- og friluftslivsarrangementer i Marka. Det kreves ikke søknad for mindre og lokale arrangementer som vurderes å ikke medføre vesentlige belastninger for naturen eller andre. Ved søknad kan kommunen gi tillatelse til større arrangementer. At arrangementer er omsøkt på forhånd er viktig for kommunen av flere grunner. Noen steder, som for eksempel Sognsvann og Skullerud, er godt egnede og populære steder å gjennomføre arrangementer på. For alles del er det hensiktsmessig at det ikke foregår flere arrangementer samtidig. Enkelte arrangementer kan være til fortrengsel for de øvrige markabrukerne. Det vil også være tidspunkter på året hvor ikke alle aktiviteter er like godt egnet, som for eksempel terrengsykkelritt under svært våte forhold eller store orienteringsløp under yngletiden for dyr og fugler.

4 Vilt- og fiskeforvaltning

Oslo kommune har med sine ca. 167.000 daa skog- og utmarksareal store arealer med lange tradisjoner for jakt, fangst og fiske. Fisken og viltet representerer en viktig ressurs, både ved uttak, som mål for en friluftsrelatert høsting, og som kilde til opplevelse. Viltet kan også føre til konflikter når viltet finner det naturlig og nødvendig å forflytte seg inn i sivilisasjonen og på mye benyttede oppholdsområder.

Kommunens mål for forvaltningen er å sikre forholdene for et rikt dyreliv, balansert opp mot konflikter, etikk og dyrehelse. Å observere vilt i kommuneskogene, spesielt store dyr som rådyr og elg, utgjør en betydelig opplevelsesverdi for mange turgåere.

4.1 Fiske i ferskvann

Forvaltningen av fiskebestandene er satt bort til Oslomarka Fiskeadministrasjon (OFA), som også står for salg av fiskekort. Målsettingen for dette samarbeidet er å sikre gode bestander og enkel tilgang til fiske for alle. Stang og håndsnøre er eneste tillatte redskap for sportsfiske. Garn, not, teine og oter er kun tillatt til omsøkte kultiveringsprosjekter og der hvor det følger tradisjonelle bruksretter. Fangstredskap ut over dette er forbudt.

For planperioden 2025 - 2034 fortsetter gjeldende samarbeidet med OFA om forvaltning og kortsalg, med mindre man underveis i perioden finner det nødvendig og fornuftig å foreta endringer. Bymiljøetaten skal samarbeide med OFA om aktuelle tiltak for å bedre fiskemulighetene for byens befolkning, bl.a. gjennom bedringer av forholdene for ørretens naturlige gytevandringer.

4.2 Vilt og jakt

Av de jaktbare viltartene forvaltes disse etter bevisste strategier hovedsakelig styrt av målsettingen om livskraftige bestander, og områdenes nærhet til byen og viktige utfartssteder. I forrige flerbruksplanperiode ble utleie av jakt regulert ut ifra mengden ferdsel i skogen.

I forrige planperiode var småviltjakt kun tillatt på utvalgte deler av kommunens eiendommer utenfor Oslo kommunes grenser i Enebakk og Asker.

For planperioden 2025 - 2034 fortsetter småviltjakten etter samme modell, på arter og med reguleringer Bymiljøetaten til enhver tid finner forsvarlig. Modellen for utleie av terreng til foreninger vurderes løpende opp mot andre alternativer.

Når det gjelder rådyr, tilpasser Oslo kommune bestanden i hele kommunen (byggesonen og Marka) gjennom avskyting i forhold til reproduksjon og avgang. Oslo kommune har kvotefri jakt på rådyr og det felles normalt fra 20-50 dyr totalt i både byggesonen og Marka. Disse dyrene felles av ansatte i Bymiljøetaten. Rådyrjakt på terrengene Mellomkollen og Høgåsen i Oslo leies pr. dags dato ut til private, etter årlige søknader med påfølgende trekning blant kvalifiserte

søkere. Det felles også rådyr på Oslo kommunes eiendommer i Enebakk, Ski, Oppegård, Asker og Frogn. Kvotene for de fire sistnevnte kommunene fastsettes av viltmyndighetene der.

Når det gjelder elg, er målet en grunnstamme etter jakt på ca. 0,5 – 1,5 dyr pr. km², som med riktig sammensetning vil gi en årlig avkastning på ca. 20 dyr uten avgang til ulv. I områder med ulv må forvaltningen avvike fra standardmodeller for å sikre levedyktig bestand. Elg som skytes i Oslo kommune felles av ansatte i Bymiljøetaten. I Enebakk er jaktrettighetene leid bort til den lokale jeger- og fiskerforeningen, men det er Bymiljøetaten som utarbeider en bestandsplan og tilhørende avskytingsplan¹ for kommunal godkjenning i Enebakk. I Ski er det direkte tildeling av kvote fra kommunen. Elgjakt på terrengene Mellomkollen og Høgåsen leies pr. i dag ut til private, etter årlige søknader med påfølgende trekning blant kvalifiserte. I Asker er elgjakten leid ut til private på 3-års kontrakter som tilleggsareal for tilgrensende vald. Løvenskiold disponerer skogeiendommen på Finnerud som sitt jaktareal, og dette makeskiftes med et areal nord for Lørenseterbekken hvor Oslo kommune utfører bestandskontroll av elg- og rådyr.

4.3 Innvandrende arter

Villmink, mårhund og villsvin er de artene som nå betraktes som de viktigste innvandringsartene. Villmink er allerede etablert etter utslipp på tidlig 1900-tallet, mens mye tyder på at villsvin og i noen grad mårhund også kan være under etablering.

For planperioden 2025-2034 vil disse artene vurderes fortløpende, og tiltak iverksettes i samråd med offentlig viltmyndighet.

4.4 Hjort

I alle skogområder tilhørende Oslo kommune forekommer hjort, enten som beskjedne lokale populasjoner eller streifdyr.

For planperioden 2025 - 2034 vil utviklingen av hjortebestanden bli fulgt. Viser denne videre vekst, vil det bli utarbeidet målsetting for forvaltningen og bestandsplan med plan for eventuell avskyting/bestandskontroll.

---

¹ Bestandsplan beskriver vanligvis tilstand og mål for en bestand, i dette tilfellet elg, og i en bestandsplan for en jaktbar art vil det naturlig inngå en avskytingsplan. Avskytingsplanen er tiltak for å ivareta en ønsket tilstand, eller som redskap for å nå nye mål for bestanden.

5 Skogskjøtsel og driftsopplegg

5.1 Skogskjøtsel

Skogen bidrar med mange økosystemtjenester og har kvaliteter knyttet til biologisk mangfold, virkesproduksjon, friluftsliv, idrett, jakt og fiske, kulturhistorie, karbonlagring, vannforsyning etc. Forvaltning og drift av Oslo kommunes skoger bygger på et flerbruksprinsipp. Med begrepet flerbruk menes det at skogen utnyttes til flere ulike formål samtidig. Etter flerbruksprinsippet er det den samlede samfunnsmessige nytteverdien av skogområdene som teller.

Ved forvaltningen av Oslo kommunes skoger skal det praktiseres en skogsdrift som simulerer naturlige prosesser, med mål om å oppnå variert og flersjiktet skog med kontinuerlig plantedekke og rikt naturmangfold. Som hovedregel skal det praktiseres lukkede hogstformer, og for hogst i områder som fremstår som urørt skal naturpreget forsøkes ivaretatt.

5.1.1 Målsetning

Hovedmål (jf. Mål og retningslinjer for forvaltning og drift av Oslo kommunes skoger):

- Kommuneskogene skal forvaltes og drives i pakt med økologiske og bærekraftige prinsipper. Det biologiske mangfoldet skal bevares og videreutvikles. Forvaltningen skal ha friluftslivs- og verneinteressene som det bærende grunnlag og disse hensynene skal veie tyngst. Økonomiske hensyn skal underordnes disse.
- Forvaltning og kjøtsel skal legges opp på en måte som tar hensyn til forholdet mellom friluftsliv, idrett og naturvern. Fellesverdier mellom disse interessene skal styrkes, og det skal søkes gode løsninger i de tilfeller interessene er motstridende.
- Helhetlig og kunnskapsbasert forvaltning og drift skal bidra til at kommuneskogene er et forbilde i flerbruk både nasjonalt og internasjonalt.

5.1.2 Landskapsøkologisk kartlegging

Skogbehandlingen av Oslo kommunes skoger skal baseres på landskapsøkologiske prinsipper og planer. Hovedprinsippene for skogbehandlingen følger av landskapsplanene for Oslo kommunes skoger som skal benyttes som et dynamisk og overordnet styringsverktøy.

For Oslo kommunes skoger er det utarbeidet tre landskapsplaner: Nordmarka, Lillomarka og Østmarka. Planene viser hvordan bestandsovergripende, landskapsøkologiske hensyn ivaretas ved planlegging og forvaltning av skogen.

Landskapsplanen for Østmarka bygger på at brann ville ha vært den viktigste forstyrrelsesfaktoren i en naturskogstilstand, dvs. den tilstand vi antar ville vært rådende i dag uten menneskelig påvirkning. Variasjon i fuktighetsforhold definerer brannfrekvensen som vises i landskapsplanens resultatkart. For hver brannkategori beskrives målsetningen med skogbehandlingen (tabell 8).

I NINAs rapport Naturverdier i Østmarka (Rapport 1945, januar 2021) vurderes potensialet for naturrestaurering å være stort i utredningsområdet for nasjonalparken. Hele utredningsområdet for nasjonalparken er derfor inkludert i landskapsplanen. Som tiltak for å gjenopprette god økologisk tilstand nevnes blant annet myrrestaurering og differensiert tynning. Skjøtselsregime i nasjonalparken er ikke avklart, men landskapsplanen vil uansett kunne fungere som et nyttig verktøy, f.eks. ved utvelgelse av restaureringsprosjekter.

For Nordmarka og Lillomarka utpeker det seg ikke noen tydelige landskapsøkologiske mønstre som kunne ha gitt grunnlag til å fremheve enkelte forstyrrelsesfaktorer som mer dominerende enn andre. Disse to planene tar derfor isteden utgangspunkt i fuktighet og eksponering, og de fire store landskapselementene: nord- og østvendte lier, forsenkninger, sør- og vestvendte skråninger og toppområder. Målsetningen med skogbehandlingen i Nord- og Lillomarka beskrives for hvert landskapselement (tabell 9).

Skogbehandlingen i de tre områdene overstyres av områder satt av til vern og administrativt vern.

Landskapsplanene skal revideres minst hvert 15. år, og ajourføres fortløpende etter hvert som tiltak gjennomføres eller ved endringer i rammebetingelsene, for eksempel ved rullering av Mål og retningslinjer, Flerbruksplan, opprettelse av nye verneområder eller annet.

5.1.3 Hovedprinsipper ved skogbehandlingen

For å forene et bærekraftig biologisk mangfold og friluftsliv med kommersielt uttak og leveranse av tømmer, skal skogbehandlingen søke å etterligne naturlig skogdynamikk med variasjon i treslag og kronesjikt samt romlig variasjon som gjenspeiler og forsterker landskapet. En av de ønskede effektene i skogbehandlingen av Oslo kommunes skoger er å oppnå et sammenhengende landskap som i større grad tilfredsstiller gammelskogens arter for spredning og overlevelse.

Landskapsplanene er et viktig kartleggingsverktøy som også gir veiledning ved vekting av ulike hensyn, men for detaljplanlegging kreves feltbefaringer og lokalkunnskap. Driftstekniske forhold og skogens helsetilstand kan for eksempel resultere i avvik fra landskapsplanenes målsetninger. Skogarealet skal konverteres til fleraldret skog der forholdene ligger til rette for dette, men der skogens utgangspunkt er ustabilt og/eller den biologiske og opplevelsesmessige verdien er begrenset, vil mer konvensjonelle hogstformer vurderes.

Ved konflikt mellom de forskjellige interesser, skal hensynet til naturvern, friluftsliv, vannforsyning, dyreliv og fiske gå foran kravet om størst mulig økonomisk avkastning av skogsdriften.

I henhold til hovedmål 2 i Oslos klimastrategi mot 2030 skal Oslos natur forvaltes slik at naturlige karbonlagre i vegetasjon og jordsmonn blir ivaretatt og opptaket i skog og annen vegetasjon øker mot 2030. Klimahensyn i Oslo kommunes skoger skal praktiseres etter følgende prinsipper:

- I skog som er konvertert til fleraldret skog skal alderen for trærne med høyest diameter som hogges være om lag 20-40 prosent høyere enn vanlig omløpsalder i bestandsskogsbruket.
- Samlet årlig hogstkvantum skal være lavere enn årlig volumtilvekst.
- Samlet tynningsintensitet i kommuneskogene som helhet skal begrenses til et omfang som ikke reduserer den gjennomsnittlige volumtilveksten, og øker tømmerkvaliteten for de trærne som står igjen.

Tabell 8: Målsetninger for skogbehandlingen i Østmarka, definert utfra brannregime.

Brannfrekvens	Mål for skogbehandlingen i Østmarka
Sjelden eller aldri	Utvikle fleraldersskog via lukket hogst
Tidvis	Skape variasjon i alder og treslag (bar og lauv), både i stor og liten skala, ved å kombinere åpne og lukkede hogstformer. Ved åpen hogst skal flatene være store nok til at det ved naturlig foryngelse kan etableres av lauvrik skog
Ofte	Skape furu- og barblandingsskoger med variasjon i alder, sjiktning og tetthet

Tabell 9: Målsetninger for skogbehandlingen for hver landskapskategori i Nordmarka og Lillomarka. Definisjoner av de ulike begrepene som benyttes i tabellen forklares i vedlegg 4.

Landskapskategori	Mål for skogbehandlingen i Nordmarka og Lillomarka
Eksponering	Nordøstvendte Utvikle fleraldersskog via lukket hogst
	Sørvestvendte ller Åpen hogst kan i større grad brukes, med mål om å bevare høyt lauvinnslag og fremelske furu
	Forsenkninger Utvikle fleraldersskog via lukket hogst
	Toppområder Gamle trær og furu fristilles. Småflatehogst kan være egnet for å gi utsyn
Fuktighet	Friskt Tilstrebe selektive hogstformer samt avsette arealer til gran-søylehaller og lauvsuksesjon
	Ganske tørt Furuandelen skal opprettholdes og framelskes
	Tørt Åpen hogst for å bevare høyt lauvinnslag og øke furuinnslaget

5.1.4 Klimatilpasning

Klimatilpasning er nødvendig for å redusere den økte risikoen for stormfelling, tørkeskader, skogbranner og påfølgende barkbilleangrep i skogen. Tiltak må gjennomføres for å øke skogens motstandsdyktighet og robusthet ved klimaendringene som er forespeilet.

Mer ekstremvær vil i fremtiden skape stress hos trærne og endre levevilkårene og dermed artssammensetningen i skogen. Tørke og omfattende barkbilleangrep på gran, som dominerer i Oslomarka, er allerede et fenomen i dag. En aktiv skogskjøtsel er viktig for å skape robuste skoger og begrense skogdød. Særlig gran på skrinne mark med mye soleksponering (for eksempel

sørvestvendte lier og bestandskanter) er utsatte for tørkestress, og i slike områder kan furu være et bedre egnet treslag. Løvtrær som bjørk, osp, eik og svartor kan i noen grad erstatte eller komplementere gran i lavlandets friske og fuktigere områder. Dette oppnås ved å aktivt plante inn disse treslagene der tilstedeværelse av egnete frøtrær mangler.

Konvertering til eller komplementering med furu- og lauvskog vil derfor få mye oppmerksomhet i planperioden, noe som også vil medføre at planteaktiviteten vil øke i forhold til forrige planperiode. Klimatilpasning dreier seg ikke bare om flere treslag, men også om flere strukturer i skogen med stabile og sunne enkelttrær. Der grana trives er konvertering av monokulturer til fleralderskoger av gran fortsatt aktuelt.

De konkrete arealene, der treslagsskifte vurderes riktig, vil fremgå av hogstplanene og i overordnet grad av landskapsplanene.

For å få økt kunnskap om klimarobuste skoger er det nødvendig å engasjere seg i skogfaglige nettverk og forskningsprosjekter.

5.1.5 Nærskogsskjøtsel

I nærskogene (dvs. skog nært byggesonen) innrettes skogbehandlingen primært for å ivareta og utvikle rekreasjonsverdiene. Kart over nærskogssonene vises i Vedlegg 2.

Retningslinjer

- Nærskogssonen skal være kartfestet og vedtatt i kommunens flerbruksplan.
- Nærskogssonen omfatter kun Oslo kommunes skoger innenfor markagrensen.
- Oslo kommunes klimastrategi skal også gjelde for nærskogene.

Prosess:

- Informasjon om planer for skjøtselstiltak i nærskogene sendes til de aktuelle markaorganisasjoner, idrettsorganisasjoner, velforeninger, borettslag og andre aktuelle brukergrupper for mulighet til innspill.
- Skjøtselstiltak i nærskogene skal som hovedregel varsles i lokalavis/-er og på kommunens hjemmeside før oppstart. Unntaket er hogst av enkelte trær (f.eks. risikotrær) eller rydding langs veier, stier og skiløyper.
- En åpen dialog med muligheter til å gi innspill er viktig ved skjøtsel i nærskogssonen. Dersom det er innspill til planene, skal Bymiljøetaten invitere berørte parter til dialog (fortrinnsvis som befarings). Hvis ikke enighet kan oppnås bør skjøtelsplanene tilpasses etter innspill.

Målsetninger og utførelse:

- Målsettingen ved skjøtsel av nærskogene er å:
  - o vedlikeholde et opplevelsesrikt skogbilde
  - o forbedre opplevelsesverdiene og/eller naturkvalitetene
- Der nærskogene er varierte, mangfoldige og opplevelsesrike er det et begrenset behov for skjøtsel. I slike skoger bør skjøtselen bestå i å ta ut trær som er til hinder eller fare for brukerne, eventuelt enkelttrær til helt spesielle formål.
- I oppholdsområder og friområder med mye bruk vil det være naturlig å tilpasse skjøtselen.
- I viktige naturområder kan det være behov for å utføre tiltak som reverserer tidligere menneskelig inngrep med formål å øke naturverdiene. Skjøtsel utføres i henhold til egen plan.
- Ved kulturminner og i kulturlandskap forutsettes særlig skjøtsel. I tidligere kulturlandskap kan det gjennomføres restaurering eller treslagsskifte i henhold til skjøtselsplan.
- I nærskogene er det ønskelig med variasjon og tiltalende skogstrukturer. Lauvtrær/-skog og store/karakteristiske trær er eksempel på elementer som kan gi store opplevelsesverdier. Dette vil kreve jevnlig pleie for å fristille fremtidstrær og for å fremelske monumentale trær.
- Uavhengig av omfang på skjøtselen vil det være behov for å lagre og transportere virke. Dersom Bymiljøetaten vurderer at det er behov for utbedringstiltak på veiene, skal slike tiltak varsles og høres på lik linje som planer om skjøtselstiltak (jf. "Prosess").
- I nærskogene skal skjøtselstiltak utføres så skånsomt som mulig. Dette betyr små skjøtselsområder, vinterhogst, motormanuelle hogster og/eller at mindre maskiner skal foretrekkes der dette er mulig.

5.1.6 Strategi

For å oppnå et bærekraftig skogbruk som bygger på flerbruksprinsippet skal forvaltningen ta utgangspunkt i følgende strategipunkter:

- Konvertere skogarealet til fleraldret skog der forholdene ligger til rette for dette
- Skape robuste skoger gjennom variasjon i struktur og treslag
- Kunnskapsbasert forvaltning

Konvertere skogarealet til fleraldret skog der forholdene ligger til rette for dette

For denne planperioden er hovedmålet å videreføre arbeidet med å oppfylle landskapsplanenes målsetninger. For vesentlige deler av skogarealet medfører dette bruk av lukkede hogstformer for å skape fleraldret skog. En av de ønskede effektene er å oppnå et sammenhengende landskap som i større grad tilfredsstiller gammelskogens arter for spredning og overlevelse. Erfaringene fra utførte drifter brukes i planleggingen av nye drifter.

Skape robuste skoger gjennom variasjon i struktur og treslag

For å oppnå skog som er tilrettelagt for fleraldersskogbruk, er det ideelt om dette legges inn som bevisste strategier allerede i ungskogpleien på arealer som i dag er et resultat av flatehogst. Dette må videreføres i hogstklasse 3, og resultatet høstes i hogstklasse 4 og 5 hvor man ved å ta ut enkelttrær, holt og grupper skaper rom for ny gjenvekst.

Restaurering av eller konvertering til edelløvskog skal vurderes i lavereliggende områder med kraftig bonitet. Ved naturlig etablering av pionertreslag, spesielt rogn, osp, selje, skal skjøtselen ta hensyn til denne gjenveksten. Ved flatehogst av grandominert skog vil et større innslag av løvtrær med kortere omløpstid enn gran være med på å bygge fremtidige rom for nye sjikt av gran eller andre mer skyggetålende treslag. En variasjon i treslag og skogstruktur vil også kunne minke risikoen for omfattende skader som tørkestress, stormskader og barkbilleangrep. I tørre granskoger med dårlig sunnhet er målet å øke andelen furu.

Ny gjenvekst skal i hovedsak dekkes av naturlig foryngelse. Planting vil være mest aktuelt der hvor forholdene for naturlig gjenvekst eller oppslag ikke er tilstrekkelig. Dette kan være åpne hogster, gjennomhogster der gjenstående trær ikke er i en fase for frøsetting, og der gjenvekst av ønskede treslag ikke er tilfredsstillende innen en gitt tid etter hogst.

Kunnskapsbasert forvaltning

Bymiljøetaten vil fortsette å legge vekt på viktigheten av å stimulere til kunnskapsutvikling til beste for utviklingen av Oslo kommunes skoger.

For å sikre god forvaltning av arealene bør det arbeides for at regime for gjenvekstkontroll tilpasses fleraldersskogbruk og behandlingen av bestand i en overgang, enten som generelle regler eller som en dispensasjon.

Hogstklasse- og bestandsbegrepet samt bestandsalder vil i fleraldersskogbruket etter hvert miste relevans, da arealene som i landskapsplanen skal benyttes til lukkede hogstformer vil produsere flere generasjoner i sjikt. Ressursoversikter i et «bestandsfritt» skogbruk må bygges etter helt andre prinsipper for å kartlegge ressursenes forekomster, fordeling, utvikling og nyttebarhet. Verktøy for dette må utvikles gjennom den kommende planperioden for å sikre god forvaltning av arealene etter hvert som de behandles.

5.1.7 Hogstkvantum og behandlet areal

Planperiodens vedtatte hogstkvantum angis i avsnitt «5.1.6 Ramme for hogstkvantum». Vedtatt hogstkvantum må ikke brukes som et måltall, men heller som en forsikring om en bærekraftig forvaltning av skogeiendommene. I forvaltningen av Oslo kommunes skoger kreves hyppigere behandlinger av skogarealene enn i bestandsskogsbruket. For å få et bilde av skogskjøtselen på eiendommen er det derfor mer relevant å se på det behandlede arealet. I landskapsplanene er dette areal kartlagt (se kart over driftsområder).

De to siste laserskanningene over Nordmarka, Lillomarka og Østmarka ble gjennomført i 2010 og 2019. Basert på dataene fra disse to skanningene kan tilveksten beregnes i perioden (NB: Dikemark og Håøya er ikke inkludert, heller ikke Mellomkollen og tidligere Østmarka naturreservat). Tilveksten for Oslo kommunes totale skoginnehav i de tre markene for perioden 2010-2019 er totalt 351.000 m³fub (fast volum under bark). Dette gir en årlig tilvekst på 4 prosent. Avvirkningen var samtidig 143.000 m³fub (dvs. 41 prosent av tilveksten i perioden 2010-2019 ble avvirket). Dette førte til en økning i stående volum på 207.000 m³fub i perioden, dvs. 23.000 m³fub per år. Volumene som angis i dette avsnitt er ekskludert nasjonalpark, naturreservat, friluftlivsvern, nøkkelbiotoper, naturtyper og BVO-områder, og både produktiv og uproduktiv mark er med. Figur 2 viser at avvirket volum og vedtatt årlig hogstkvantum er betydelig lavere enn den årlige tilveksten, dvs. målet om å øke opptak og lagring av karbon er innfridd.

Figur 2: Avvirket volum, vedtatt årlig hogstkvantum og årlig tilvekst i kommuneskogene.

Tilveksten som angis er basert på data fra laserskanningen i 2010 og 2019 i Nordmarka, Lillomarka og Østmarka, men ettersom en liten del av Østmarka ikke ble skannet i 2010 er kun areal som ble skannet i begge årene medregnet. Volumene angis for kommunens skoginnehav ekskludert naturreservat, friluftlivsvern og administrativt vernede områder. Både trær på produktiv og uproduktiv mark er inkludert for å beregne tilveksten. Gjennomsnittlig tilvekst per år = (volumøkningen i perioden + avvirket volum i perioden) / antall vekstsesonger i perioden.

I et fleralderssskogsbruk er egnet hogstintervall 15-30 år. For å planlegge drift i den nærmeste 15-års perioden er det derfor egnet å ta utgangspunkt i produktivt areal (utenom vernet areal og administrativt vernet areal) som ikke har vært behandlet de siste 15 årene. Basert på analyse av trehøyde, kronedekning og tidligere behandlet areal har areal for kommende drifter blitt delt inn i tre hogstperioder: 0-5 år, 5-10 år og 10-15 år. Driftsarealet er kartlagt og presenteres i landskapsplanene.

Kartleggingen av fremtidig driftsareal gir et grunnlag for å estimere fremtidig årlig hogstkvantum. I modellen for å beregne dette, fremskrives volumene hhv. 2,5 år, 7,5 år og 12,5 år i de tre hogstperiodene 0-5 år, 5-10 år og 10-15 år. I beregningene er årlig tilvekst estimert å være 3 prosent og driftsarealet er den produktive skogsmarken ekskludert administrativt vernede områder og statlig sikrede verneområder (ikke landskapsvern). Volumuttak i praksis varierer mellom de ulike skjøtselsformene, men er i modellen estimert som et gjennomsnittlig uttak der 40 prosent av volumet tas ut. Modellen bygger på usikre tall, men gir et bilde av Oslo kommunes skogskjøtsel med målet om et bærekraftig skogsbruk (tabell 10). Dataene kan også brukes for å kalibrere forrige planperiodes vedtatte hogstkvantum.

Beregnet årlig tilvekst (figur 2) tyder på at forrige planperiodes vedtatte hogstkvantum, 25.000 m³fub/år, kan økes. Samtidig viser estimert fremtidig årlig hogstkvantum (tabell 10) at det vedtatte hogstkvantumet fra forrige planperiode er noe høyere enn det årlige uttaket som er beregnet å kunne tas ut i kommende planperiode. Med en økende andel vernet areal sammenlignet med forrige flerbruksplanperiode er det naturlig at hogstkvantumet må senkes i ny periode. I prosessen med å omstille skogene til fleraldersskog og for å håndtere kalamiteter som stormfelling og barkbilleangrep, er det fortsatt et behov for en høy ramme for volumuttak, hvor 20.000 m³fub/år anslås å gi et fornuftig handlingsrom.

Tabell 10: I tabellen vises et estimat over mulig årlig hogstkvantum (m³fub) i den nærmeste 15-års perioden med utgangspunkt i et jevnlig skjøtselsregime. I landskapsplanen vises de ulike driftsområdene i kart.

Hogstperiode	Område	Estimert hogstkvantum per år	Estimert hogstkvantum per år
0 - 5 år	Nordmarka	13 600	26 600
	Lillomarka	6 900	
	Østmarka	6 100	
5 - 10 år	Nordmarka	8 100	24 000
	Lillomarka	6 700	
	Østmarka	9 200	
10 - 15 år	Nordmarka	14 700	23 300
	Lillomarka	2 600	
	Østmarka	6 000	

5.1.8 Ramme for hogstkvantum

Det årlige uttaket av salgsvirke fra Oslo kommunes skoger skal i flerbruksplanperioden være 20.000 m³fub som ramme, med muligheter for variabelt årlig hogstkvantum innenfor rammen av det totale uttaket i perioden.

5.2 Skogsbilveier, snuplasser og velteplasser

5.2.1 Status

De fleste skogsbilveiene i Oslo kommunes skoger er ikke bygget for dagens tømmerbiler. Veienes geometri og veistandard må samsvare med spesifikasjonene fastsatt for klasse tre i normalen for landbruksveier for å kunne trafikkeres på en sikker måte med lass hele året. Flere steder er veiene for smale, spesielt i kurver. Sikten er også svært dårlig rundt kurvene, noe som betyr at farlige situasjoner lett kan oppstå. Det er nødvendig at opplasting med tømmerbil kan foregå adskilt fra andre brukere og det er derfor behov for velteplasser utenfor veibanen. I tillegg må det finnes lommer for møteplasser samt rundkjøringer for tømmerbil.

Kart over tømmertransport og oppgraderingsbehov vises i vedlegg 5. I tabell 11 vises blant annet oppgraderingsbehovet fordelt på ulike skogsområder. Oppgradering er tiltak som forbedrer standarden slik at veien kan benyttes til tømmertransport hele året.

Tabell 11: Tabellen gir en oversikt over skogsbilveinettet i kommuneskogen og behov for tiltak i kommende planperiode. Oppgraderingsbehovet angis for hele veistrekninger, mens det reelle behovet ofte er punktvís. Noter at det kan oppstå behov for oppgradering som ikke er nevnt i flerbruksplan.

Tømmerbilveier i kommuneskogen (antall meter)					
	Helårsvei OK standard	Sommervei OK standard	Eksisterende vei trenger oppgradering	Nye veier (behov)	Veier totalt
Nordmarka	26 000	16 400	8 300	600	51 300
Lillomarka	6 600	11 400	0	0	18 000
Østmarka	14 900	10 200	2 600	0	27 700
Sum	47 500	38 000	10 900	600	97 100

5.2.2 Strategi og målsetning

En god infrastruktur er en forutsetning for å kunne skjøtte skogen. Skogsdriften i foregående planperiode har vært konsentrert i tilknytning til det eksisterende veinettet med best kvalitet. Det er dermed økt behov for utbedring og utvikling av infrastrukturen i ny planperiode. Oversikten i tabell 11 viser at veinettet bør forbedres i både Østmarka og Nordmarka, mens det i Lillomarka ikke er planlagt noen større veiarbeid. Noter at det kan oppstå behov for oppgradering som ikke er nevnt i flerbruksplan. Det er i tilknytning til skogsbilveiene også behov for å oppruste eksisterende snu- og velteplasser samt bygge nye. Velteplasser kan i noen tilfeller også etableres direkte i tilknytning til veinettet i byggesonen. Bymiljøetaten vil tilstrebe å utbedre veiene slik at standarden samsvarer med kravene for «Veiklasse 3 – Landbruksbilvei» for helårs tømmerbilveier.

Aktuelle tiltak for alle skogsbilveiene er:

- Stedvis økning av veiens bæreevne
- Stedvis økning av veibredde (særlig i svinger)
- Opparbeide grøfter
- Utbedring av stikkrenner
- Anlegge møte-, velte- og snuplasser

Velteplasser søkes anlagt i forbindelse med møte-/snuplasser og slik at lossing/lessing av skogsvirke kan utføres på steder som har avstand til hovedferdselen for myke trafikanter. Hovedprinsippene og kartbeskrivelse for dette arbeidet følger av landskapsplanene for Oslo kommunes skoger. Større veiprosjekter skal beskrives i egen plan og fremmes som enkeltsaker. Kopi av byggesøknader sendes organisasjonene (jfr. Mål og retningslinjer). Anlegg av nye snu- og velteplasser samt veier skal gjennomføres på en måte som begrenser omfanget av avskoging.

6 Jordbruk, kulturlandskap og kulturminner

Det åpne kulturlandskapet med åker, eng og beitemark skal bevares gjennom aktiv skjøtsel.

6.1 Jordbruksområder – fulldyrkede og beiter

Tabell 12: Jordbruksområder i kommuneskogene.

Jordbruksområder, fulldyrkede og beiter	Totalareal (daa)
Nordmarka inkl. Dikemark, ekskl. Maridalen	2 143
Ni forpaktningsbruk i Maridalen	2 000
Østmarka	412
Sum	4 555

Bymiljøetaten driver Bogstad besøksgård i egen regi. Husdyrbesetningene på gården holdes primært for å beite kulturlandskap og besøksgårdvirksomhet. Forpaktningsbrukene i Maridalen drives av privatpersoner i henhold til forpaktningskontrakter. Dikemark gård i Asker drives av lokale gårdbrukere med jordleiekontrakt. Bymiljøetaten leier ut beiteområder til private dyreholdere samt driver noen i egen regi fra Bogstad.

Vedtatte «Mål og retningslinjene for forvaltning og drift av Oslo kommunes skoger» anviser hvordan jordbruksområdene skal drives. Nye føringer i mål og retningslinjene er at det skal stimuleres til bynært landbruk slik som andelslandbruk og parsellhager og at kommunenes jordbruksarealer bør legges om til økologisk drift.

6.2 Kulturlandskap

6.2.1 Status kunnskap/kartlegging og skjøtselsplaner

Opphør og gjengroing av beite- og slåttemark er en av årsakene til tap av artsmangfold. Det er svært mange arter og lokalt viktige naturtyper som er knyttet til slåtteeng og beitemarker. Mye av det kulturbetingede artsmangfoldet er knyttet til hold av husdyr, gamle raser som er tilpasset landskap og ressursgrunnlag uten bruk av kunstig gjødsling. Samspillet mellom planter, insekter, sopp og beitedyr strekker seg langt tilbake til før landbruket da ville flokker av dyr beitet landet. Husdyrholdet kan ses på som en forlengelse av dette gitt at husdyrholdet er ekstensivt og i samspill med naturen.

Jordbrukets kulturlandskap i kommuneskogene ble sist kartlagt og naturtypeverdsatt i 2006-2007. I ettertid er det også utarbeidet og revidert skjøtselsplaner for slåttemarkene som holdes i hevd med årlig slått. Slåttemarkene Dalbakk, Lutdalen, Dølerud og Prinsdal skytebane fikk reviderte skjøtselsplaner i 2017. Skjøtselsplan for Sarabråten ble revidert i 2021.

Oslo kommune ved Bogstad gård holder stor- og småfe til kulturlandskapsskjøtsel på egne arealer i nedre Sørkedalen og Nordmarksplassen Finnerud. Både Sørkedalen og Finnerud inngår i den nasjonale satsingen «UKL», utvalgte kulturlandskaper i landbruket.

Siste reviderte skjøtselsplan for Finnerud er datert 2016, og ble laget av Naturhistorisk museum ved UiO. Skjøtselsplanen for Bogstad gård og Oslo kommunes eiendom i nedre Sørkedalen ble ferdig sommeren 2018, og har tatt utgangspunkt i «Skjøtselsplan for kulturlandskapet i Sørkedalen» utarbeidet av Asplan Viak i 2014 og Biofokus-rapport 2014-23 «Sørkedalsvassdraget med kantsoner og skjøtselsråd».

6.2.2 Opplisting lokaliteter av beitemark og totalt areal

Tabell 3: Beiter i Østmarka.

Beiter i Østmarka	Areal (daa)
Ellingsrud 1 - Solberghavna	35
Ellingsrud 2 - jordet	14
Enga	5
Nuggerud	8
Sørli	30
Løkka	10
Sagstua	3
Smeden nord	23
Smeden sør	35
Ødegården	18
Sand og Godlia	40
Stensrud nord	10
Stensrud sør	28
Sandbakken	4
Østby	2
Vangen	5
Bøvelstad	17
Øvresaga	28
Burud	14
Sum areal	329

Tabell 14: Beiter i Nordmarka.

Beiter i Nordmarka	Areal (daa)
Lilloseter, Naturbeitemark	20
Sogn seter, Nordre Skjeggerud	31
Trekanten, Sognsvann nord	6
Stranden, Sognsvann nord	18
Ullevålseter	9
Frønsvollen	16
Nordby, Neskroken. Nat.typ.	4
Gml. Maridalsvn, M skole N	2
Turter. Hestebeite. Ikke i bruk.	20
Skar syd – Skarselva v broa. Hestebeite. Ikke i bruk	7
Nordbråten vest. Gammelt beite. Ikke i bruk.	12
Nordbråten vest. Gammelt beite. Ikke i bruk.	18
Nordseter. Hestebeite.	17
Brenners. Hestebeite.	6
Sittpå, Maridalen. Hesteb.	2
Storbråten, Sørkedalen. Hestebeite.	22
Tryvannskeiva. Oslo Vinterpark. Beite i skitrase.	
Sum areal	221

Tabell 15: Beiter i Sørkedalen

Beiter i Sørkedalen	Areal (daa)
Finnerud	190
Holtet/Storbråten	141
Bakk havna/ Årnes	75
Zinober	30
Bjørkestykket	18
Murstuhavna nord	49
Styggedalen	5
Strømshaugen langs elva	48
Jegersborg vest	18
Jegersborg	11
Gartnerboligen	20
Bogstad	39,5
Bogstad utsiktspunkt (nytt)	26
Bogstadvannet SØ (nytt)	11
Skuggen	17
Tangenveien (nytt)	11
Sum areal	721,5

6.2.3 Opplisting lokaliteter av slåttemark og totalt areal

Tabell 16: Slåttemarker i Østmarka.

Slåttemark i Østmarka	Areal (daa)
Dalbakk	3
Lutdalen	5
Sarabråten	8
Dølerud	12
Prinsdal skytebane	22
Sum areal	50

Tabell 17: Slåttemarker i Nordmarka.

Slåttemark i Nordmarka	Areal (daa)
Hammeren, Bjørkelunden V	4,3
Veikant Margaretakirken	1
Solbakken, Greveveien	4
Hammeren, sør for bro	3,5
Monsetangen	5
Bueskyterbanen, Solemskogen	1,6
Ullevålseter, tørreng	1
Brekke, skråning hundesletta	3,3
Kjerkebyhagan, Hammeren	9
Margaretakirken, Maridalen	3,6
Hammeren NØ. Hagemark, slått og stying.	15
Sum areal	51,5

Tabell 18: Slåttemarker i Sørkedalen.

Slåttemark i Sørkedalen	Areal (daa)
Finnerud	3
Sum areal	3

6.2.4 Mål og tiltak for neste 10-års periode

Mål:

Det er et mål å bevare og skjøtte kulturlandskapet på tradisjonell måte, samt å opprettholde eller øke arealet beitemark og slåttemark gjennom aktiv hevd. Et videre mål er å arbeide for at artsmangfoldet øker på disse lokalitetene ved å utarbeide og implementere en tiltaksplan for artsmangfold i kulturlandskapet.

På Bogstad gård er et mål å rehabilitere det gamle jordbrukslandskapet. Nordmarksplassen Finnerud skal videreføres som foregangslokalitet for hvordan innmark i gjengroingsfase kan restaureres og drives.

Tiltak:

Leietakere på beiten skal følges opp tett for å få riktig beitetrykk med ulike husdyr. Det skal opprettholdes slått på slåttemarkene og vurderes oppstart av skjøtsel på lokaliteter som tidligere har vært slått og beitet. Naturbeitemarkene skal skjøttes for å hindre gjengroing og forsumping.

Husdyr skal brukes aktivt i skjøtselen av kulturlandskapet. Langs Sørkedalselva skal beiteområder gjenskapes og det skal etableres hagemark. Siktlinjer inn mot elva skal tilbakeføres, gjennom å tynne vegetasjonen og etablere mindre vegetasjonsåpninger. Skjøtsel av slåttemark og -myr på Finnerud videreføres i henhold til anbefalinger. Svartelistede arter, og pionerarter som fremmer gjengroing skal fortsatt bekjempes.

Mulige tiltak i Maridalen:

I Maridalen landskapsvernområde begrenses dyreholdet på grunn av drikkevannsforsyningen. Ved å fjerne det øverste gressdekket kan det enkelte steder legges til rette for reetablering av seminaturlig slåttemark (tabell 19). Slått og beiting holder landskapet åpent fordi oppslag av busker og trær forhindres. Dermed får de lyskrevende og ofte konkurransesvake engartene gode livsbetingelser. Også flere andre organismer som for eksempel mange sopp- og insektarter, er avhengige av de gamle kulturmarkene og trues hvis de forsvinner.

Tabell 19: Mulige lokaliteter for reetablering av seminaturlig slåttemark i Maridalen.

Lokaliteter i Maridalen som kan brukes til reetablering av seminaturlig slåttemark	Areal (daa)
Nordbråten, gressbakke, rett ved vei	4,1
Hølet, Nordbråten N, gammel plass	4,6
Låkeberget vest inntil lysløypa, gressbakke	3,8
Skar SØ, hestebeite, ikke i bruk	7,2
Turter	2
Monsetangen	4
Sum areal	25,7

Sørbråtmyra er naturtyperegistrert som intakt lavlandsmyr med A-verdi. Størrelsen er 30 daa. Det bør lages en skjøtselsplan for myra som tar stilling til fremtidig skjøtsel.

Tabell 20: Registrerte naturtyper med ønsker om beiting i Maridalen.

Registrerte naturtyper med ønske om beiting i Maridalen	Areal (daa)
Berntsberg, naturbeitemark	4,3
Nordby, Neskroken, naturbeitemark	4,1
Låkeberget øst, naturbeitemark, beitet kan utvides med 14 daa hvis ungt granbestand hogges	13
Dausjøen nordvest, naturbeitemark	16
Sum areal	37,4

I forbindelse med skjøtselsarbeidet med seminaturlig slåttemark kan det legges til rette for slåttedugnader i samarbeid med lokale skoler. Formidling av kulturarv og slåttetradisjoner rommer verdifull kulturarv. Den handlingsbårne kunnskapen kan videreformidles ved å gjennomføre slåttedugnader i august og starten på september. Enkle slåttekurs og demonstrasjoner kan sørge for opplæring i det å bruke ljà og rive som arbeidsredskap, samt sørge for formidling av kunnskap rundt botanikk, insekter og sopp. Samarbeid med lokale ildsjeler og tradisjonsbærere og foreninger er viktig i arbeidet med å formidle kunnskap og informasjon om den kulturhistoriske arv som er innebygd i landskapet.

6.2.5 Parsellhager

Sommeren 2017 ble det åpnet parsellhage på Sørli gård ved Bøler i Østmarka. Siden 2020 har det i regi av et andelslag blitt dyrket grønnsaker og noe frukt på den tidligere husmannsplassen Enga i Mariholtveien 97.

6.3 Kulturminner

Kulturminner defineres som alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, samt lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Kulturmiljø er områder hvor kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng. Alle kulturminner skal bevares som en viktig del av miljøet og for forståelsen av den historiske utviklingen.

6.3.1 Status for kulturminner i dag

Kartlegging: i Oslo kommunes skoger er det blitt gjort varierende grad av kartlegging og dokumentasjon av kulturminner. Bymiljøetaten samarbeider med Byantikvaren om registrering av alle kulturminner i Oslo kommunes skoger i Oslo. Kartlegging blir gjort kontinuerlig enten det skjer i regi av Oslo kommune selv, andre kommuner, kulturminnemyndighetene, interessegrupper eller privatpersoner. For eksempel er det krav om å undersøke forekomster av kulturminner når man utarbeider reguleringsplaner.

Funn: blant kulturminnene som er registrert i Oslo kommunes skoger finnes det stor variasjon. Av de eldste kulturminnene, de som er automatisk fredet etter kulturminneloven, er det registrert blant annet bygdeboger, gravrøyser, kullgroper og kullframstillingsanlegg, anlegg for tjæreframstilling, fangstanlegg og gamle dyrkningsspor i jord. Også enkelte veifar kan være svært gamle. I Oslo kommunes skog i Oppegård kommune finnes det rester etter bosetning fra eldre steinalder. Av de noe nyere kulturminnene er typisk rester etter gårder, husmannsplasser, setre og andre boplasser. Man finner anlegg i forbindelse med tømmerfløting og sagbruk, gruver med tilhørende ferdselsveier samt andre gamle hesteveier. Av de nyeste kulturminnene finnes krigsminner fra 2. verdenskrig, hoppbakker og idrettsplasser, rester etter uteliggerhytter og fritidsboliger, dammer for drikkevann, broer og annen infrastruktur.

Skilting: Oslo kommune skilter selv eller gir tillatelse for andre til å skilte utvalgte kulturminner. I Oslo kommunes skoger er omtrent 40-50 kulturminner skiltet. Skiltingen har foregått over en lang tidsperiode og enkelte av disse skiltene er slitte og trenger å bli fornyet.

Vern: siden forrige flerbruksplan ble laget har Bogstad gård og kulturlandskaper blitt fredet med hjemmel i lov om kulturminner § 15 og § 19, jf. § 22.

6.3.2 Retningslinjer og mål for kulturminneforvaltningen i flerbruksplanperioden

Kartlegging og dokumentering: Bymiljøetaten har som mål å kartfeste og etablere et standardisert datasett med alle kjente kulturminner i Oslo kommunes skoger. Datasettet skal i første rekke være til internt bruk i forvaltningen. Registreringene vil favne over et bredt spekter av kulturminner, helt fra de eldste til nyere tids kulturminner. Bymiljøetaten arbeider også med å samle lokale navn. Disse vil bli lagt inn i egne temakart.

Nyskilting av kulturminner: Bymiljøetaten skal vurdere hvilke kulturminner, deriblant bevaringsverdige bygninger og historiske steder, som er aktuelle å merke eller å gi eget

informasjonsskilt. Det blir spesielt lagt vekt på kulturminner som er lett tilgjengelig, gir store opplevelsesverdier og som gir et godt bilde av historien i området. Skiltene skal være standardiserte og i samsvar med skiltene fra den forrige flerbruksplanperioden dvs. grønne skilt med hvit skrift. Skiltene skal merkes «Oslo kommune». På verneverdige bygninger kan det også vurderes å benytte de blå skiltene til Oslo Bys Vel.

Restaurering og skjøtsel: Bymiljøetaten kan foreta restaurering og skjøtsel av bestemte kulturminner for å bevare kulturminnene og for å gjøre historien lettere tilgjengelig for folk. Tiltak skal gjennomføres i samråd med Byantikvaren.

Automatisk fredete kulturminner etter kulturminneloven: alle kulturminner fra før reformasjonen (år 1537) er automatisk fredet etter kulturminneloven. Det samme gjelder stående byggverk med opprinnelse fra perioden 1537 – 1649 (§4), samiske kulturminner eldre enn 100 år (§4), samt skipsfunn eldre enn 100 år enten de befinner seg på land, i sjøbunnen eller i vassdrag (§14).

Eiere og brukere har ansvar for både kjente og ukjente automatisk fredete kulturminner på sin eiendom. Oslo kommune, ved Byantikvaren, har fått delegert myndighet til å behandle saker som omfattes av kulturminneloven. Automatisk fredete kulturminner skal i hvert enkelt tilfelle skjøttes etter nærmere retningslinjer fra Byantikvaren.

Verneverdige kulturminner på Byantikvarens gule liste: listen er under kontinuerlig revisjon og oppdateres jevnlig ettersom nye kulturminner registreres. Bevaringsverdige kulturminner skal vernes og vedlikeholdes som en del av daglig drift og forvaltning av Oslo kommunes eiendommer.

Andre bevaringsverdige kulturminner: de fleste kulturminnene i jordbrukslandskapet er yngre enn reformasjonen, og er ikke ført inn på gul liste. Likevel er mange av disse kulturminnene viktige å ta vare på for kommende generasjoner. Følgende retningslinjer er rådgivende og ikke uttømmende, men intensjonen er å sørge for at kulturminner i jordbrukslandskapet vedlikeholdes og at landskapet kan hindres fra en uheldig gjengroings- og forfallsprosess:

- Steingjerder skal vedlikeholdes og være synlige i landskapet.
- Rydningsrøyser skal ikke fjernes eller tildekkes.
- Slåttemark som ikke har vært fulldyrka i nyere tid skal holdes åpen i henhold til skjøtselsplan.
- Beitemark som ikke har vært fulldyrka i nyere tid skal holdes åpen ved bruk av beitedyr.
- Eldre bruer, klopper mv. vedlikeholdes.
- Eldre veifar, løyper, stier mv. vedlikeholdes.

7 Kunnskapsformidling

7.1 Naturstier og kulturminnestier

De tradisjonelle natur- og kulturminnestiene legges ned på grunn av delvis utdatert innhold og lite bruk. Kulturstien i Maridalen opprettholdes.

7.2 Kulturminneskilt og informasjonsskilt

Bymiljøetaten ønsker å ha en restriktiv praksis når det gjelder oppsetting av skilt. Mange skilt kan fort bli en visuell forurensning, i tillegg blir verdien av hvert enkelt skilt betydelig redusert når det bare blir del av en mengde.

Bymiljøetaten ønsker å videreføre arbeidet med skilting av utvalgte kulturminner, bygninger og spesielle objekter. Bymiljøetaten vil vurdere annen skilting etter behov og vedtatte føringer. Etaten vil også vurdere mer bruk av ny informasjonsteknologi i informasjonsarbeidet.

Bymiljøetaten vil vurdere behov og plassering av informasjonstavler. Etaten ønsker et begrenset antall tavler som kan gi informasjon med tekst og kart, informasjon om verneområder samt informasjon fra markaorganisasjonene, idrettslagene og sportsstuene.

7.3 Undervisningstilbud skog

Bymiljøetaten ønsker å videreføre etatens tilbud til skolene om undervisningsopplegg i skogen knyttet til skog, natur, naturvern og friluftsliv. Tilbudet organiseres av skogdistriktene og etatens erfarne skogoppsynsledere og skogsarbeidere står vanligvis for gjennomføringen.

7.4 Undervisningsbaser, lavvoer

Bymiljøetaten kan gi skoler og barnehager tillatelse til å etablere baser for undervisning og arbeidstrening, når dette ikke kommer i konflikt med allmenne frilufts- eller naturverninteresser. Etaten må hele tiden påse at tilbudet ikke overskrider naturens tålegrense.

En rekke skoler og barnehager er gitt tillatelse til å opprette et fast utested med lavvo. Etaten ønsker å videreføre tilbudet i nåværende omfang. Ønsker fra nye skoler søkes løst med sambruk av allerede etablerte utebaser.

7.5 Besøksgårder

Bogstad besøksgård

Bymiljøetaten driver Bogstad gård som økologisk gårdsbruk og besøksgård. På jordbruksarealene dyrkes korn, gras og poteter, kulturlandskapet er beite for gårdens dyr, og i

den store kjøkkenhagen på gården dyrkes grønnsaker og bær. Gården har hester, kuer, sauer, geiter, kaniner og høner. Det er egen person ansatt som er ansvarlig for besøksgårdsvirksomheten og som underviser barna som kommer. Bogstad besøksgård skal gi tilbud om undervisningsbistand til Oslos skoler i tråd med de retningslinjer som lære- og fagplaner trekker opp.

Barnehagebarn og skoleelever kan få omvisning i fjøset fra oktober til mai, der kan de være med på dyrestell og veie opp fôr til dyrene og være til stede ved lamming i april. I vekstsesong (juni-september) kan barn lære om kornsorter, grønnsaker, blomster og bær. I september er det potetplukking og i oktober kan barna følge saueklipping. Det er ca. 5800 barn på omvisning i regi av skole eller barnehage hvert år. Bymiljøetaten har også et samarbeid med Utdanningsetaten om Markaskolen, som ønskes videreført.

Det samarbeides også med Energigjenvinningsetaten og Renovasjonsetaten om kunnskapsformidling knyttet til kretsløpsbasert avfallhåndtering.

Bogstad gård er et kompetansesenter for kulturlandskapspleie.

Sørli besøksgård (Nøklevann)

Bymiljøetaten etablerte i 2019 en besøksgård for Oslo øst på den gamle husmannsplassen Sørli, ikke langt fra bebyggelsen på Bøler. Gården drives etter økologiske og regenerative prinsipper, og det er stort fokus på kretsløp og biologisk mangfold. På gården kan man hilse på sauer, kaniner og høner. I sesong kan man besøke hagen hvor det dyrkes et mangfold av grønnsaker, frukt og bær.

Hver uke gjennom hele året tilbyr gården gratis undervisning for skoleklasser og et pedagogisk program som er tilpasset årshjulet på gården. Barna lærer om hele prosessen fra jord til bord og deltar fysisk i gårdslivet. De lærer også om kulturlandskapet og skogen i Østmarka.

Nordre Lindeberg gård (Groruddalen)

I 2018 overtok Bymiljøetaten driften av Nordre Lindeberg gård, som ligger mellom Furuset og Lindeberg. Nordre Lindeberg er en besøksgård som er åpen for alle og jobber for at barn og unge skal lære om norsk gårdsdrift og matproduksjon. Skoler, barnehager og institusjoner kan bestille gratis omvisninger. På gården er det hester, kuer, sauer, geiter, griser, kaniner, høner, kalkuner, gjess og papegøyer. Nordre Lindeberg gård driver melkeproduksjon.

Sørbråten besøksgård (Maridalen)

Besøksgården drives av forpakteren av gården med kommunalt tilskudd. På gården er det hester, kuer, sauer, geiter, griser, kaniner, høner, ender og påfugl.